

Респондент: Єреп Лідія Олексіївна, 57 років
Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)
інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.
Дата запису: 03.09.2022 року.
Спосіб проведення інтерв'ю: аудіодзвінок.
Респондент із с. Стара Басань

Лідія Олексіївна, скажіть, будь ласка, як для Вас особисто розпочався ранок 24 лютого?

Ми прокинулися, першим чоловік прокинувся, син був на роботі. Прокинулися від вибухів, це вже було десь 15 хвилин шостої, це нам вибухи було чути мабуть зі сторони Ніжина. Зразу я кажу, це напевно навчання може бути, і зразу зайшла в інтернет дивлюся, що все війна. А я ж на роботу пішла у вісім годин то я була на роботі. Тобто повідомила мені спеціаліст, що оголошено військовий стан. Я якось усе в суматосі, дітям давай телефонувати, бо один син з сім'єю у Києві. Сказала, щоб їхали сюди. Чи це правильно, чи ні, ну приїхали вони. Поки що таке особисте вирішувалось, а тоді бігом на роботу. Ось це так почався ранок. Прокинулись від вибухів.

Ви працювали той весь день? Яким взагалі був той день?

24? Так, тоді нам прийшла постанова така, що цілодобово тут чергувати старості бути на роботі, ну я була тут цілодобово. І дівчата помагали, їм не було указано, а старості ночувать, от я і ночувала із сином старшим, бо якось було не так. А потім зробили так наче тероборону невеличку. Ну хлопці ті, що самі йшли, хто допомогти, бо там вказівка була то світло вимкнути, то зняти написи всі, назву села в'їзд-виїзд. То сказали завал робити у в'їзді в село, це вже була така чоловік двадцять у нас хлопців молодих. Працювали в Києві, а прописані тут і приїхали до нас, з'їхалися страшно, нас шістьсот чоловік, а з'їхалось до двох тисяч. Як їхали машини – це просто страх, з Києва. Бо Київ же поряд от і наїхало багато людей, які покидали роботу і поприходили. Тому хлопці дуже допомагали, хлопці молоді з пилками робили завали. І тоді залишались, то три ночі тоді ми з сином, а тоді ми вже графік невеличкий склали і вже ж хлопці приходили, одні до дванадцятої, другі з дванадцятої до п'яти. І от ці мисливці були включені, ну якась да зброя була, ходили по центральній вулиці, була вказівка, ото червоні мітки такі та білі, якщо є. То щось трошки в нас було на асфальті. І що у нас іще що було, це було 24, 25 і потім 26 ми знімали знаки, а мені телефонують, а ви бачили Бобровиця написано вказівка червоним. Там ніколи не було цієї вказівки, що це Бобровиця і у яку сторону на Бобровицю

їхати. І тут червоним написано ну від руки, і чось мені аж так передернуло. Боже, а для чого це воно, а що це таке? Ну хтось же його поставив, ну ми ж зразу його зняли. Хлопці оці молоді поїхали його зняли, але була отака. Крізь наше вони їхали тоді, цілий місяць дорога була оця центральна. Одинадцять днів вони стояли, десять днів стояли, а потім виїхали. А центральна дорога цілий місяць туди сюди, стрельбища і все, а потім хати розстріляли і попалили людські хати, ну то вже як назад верталися. Так от там була розвилочка або на Бобровицю, або на Бервицю. Аби написано було на Бервицю, то таке це вже дійсно було б вже таке, а Бобровиця наче хай і Бобровиця. Ми зняли його. Значить хтось був уже помічав і червоним написано було, червоною фарбою, оце так. Ну і до нас прийшли вони 1 березня, чули ж ми, що і вибухи безкінечно ось поряд через кілометрів п'ятнадцять Перемога. Нам все чутно це було, вони ж тудою проривалися на Київ. Так гадали, що всі ми думали, що до нас воно, бо дорога нікуди знов на Бобровицю, знов кільце, і знов Нова Басань, знов на Київ, ну куди йти? Хто ж це думав, що вони крізь нас підуть через Бервиці. Це стара дорога, колись наші, я знаю бабушка моя колись ходила на Київ судою, судою п'ятдесят кілометрів навпростець. А ось так по колу сто. Так чи вони планували судою чи того пішли судою, що там же ж їх не пустили, зірвали міст, я бачила вже двічі їздила тудою в Київ, от і вже вони далі не пішли. Бог його знає, але пішли, це було першого березня ввечері, теж були ми тут, я весь час була. Ну в Бобровицю там їздила одвозила, назбирали люди і гроші, і збирали ж продукцію, возила своєю машиною туди одвезла і була тут. І мені подзвонила староста із Пісок, пішли на вас, воно вже десь із трьох часов ідуть на вас ідуть, ну да що ж ідуть. Наче ж ні, да ні, да ні. Коли ж вона так сказала пішли на Стару Басань, воно й перервалось, бо в них зразу світла не стало, вони щось там розстріляли і в них зв'язку не було, світла цілий місяць. Ну і ми ж давай тікати тоді до дому, всі по домам. І це було шість годин вечора. Ну вони зразу не зайшли, бо був великий завал дерева тут від Пісок, завалили пішли трохи під лісом, а тоді розібрали десь хвилин сорок і були вже біля семи в центрі. Коли дзвонять мені однокласники, клуб не працював, у клубі кажуть все світиться, значить там. Ну і тут в сільраді все світиться, значить тут типу штаб. І пішли вони, рядом школа інтернат, пішли туди. Оце так у нас був заїзд цей першого березня. І вони стояли пішли ця група людей, десь сімдесят одиниць техніки, зв'язок же мали постійно з районом і з міською радою, що тоді вже. Але у нас світло було Слава Богу не розстріляли. То вже далі була ціла історія. Зв'язок був і у мене там так у сигналі ото ж сказали підключитись. Пишуть мені, що у вас там най най така техніка, що такої не йшло. Це дійсно, на вулиці прийшли і смерчі, і все оце було, і танки стояли в центрі, а то так як поховане було, ну так в нас така місцевість за клубом, щоб не всім наче видно було. Ось так пішли вони, ця група десь сімдесят одиниць третього. Заїхали в середню школу туди під ліс і там безкінечно вони були, тоже побачили техніки заїжджало ну так як з ким я зв'язувалась ну передавала, було зв'язок у мене був із хлопцями із ЗСУ. Наскільки я могла передавала і в нас ну дуже багато людей, хто скільки що міг,

усе воно передавалося, хто з ким зв'язаний був усе це робили. Ну а те що мені було поручено я теж робила. Тому зв'язок я мала там, бо поряд зі школою вулиця і там люди жили, там з молоду вона поваром робила в садку, я до цієї Тані дзвонила. Ну як знаєте стареньке воно чи побоїться сказати, чи не додивиться, я з нею мала зв'язок. Вона мені розповідала, прийшли пішли, а сьогодні піхоти каже наїхало стільки, що хто зна скільки. О це таке, а я далі передавала ці данні. Їх наші гатили потроху от тут біля школи, але не саму школу, бо ну як же школу, школа щоб осталася. І трохи погатили їх там, позабирали вже ж ту техніку давно, бо не тільки вони в самій школі, по лісу розумієте так гарненько. Ось і школа є де переночувати, ось і люди дуже не стрілятимуть уже так наші, бо люди живуть. А туди вже ж наші давали їм потроху, ну й вони звідси стріляли страшно. Ту сторону Бервиці, Броварів, нащо їм Бервиця – це невеличке село. Оце так. Потім вони виїхали одинадцятого уночі. Оце що постійно, а оця дорога безкінечно п'ятнадцять разів хто зна скільки і далі до тридцятого числа, ця дорога безкінечно рухалися то червоний хрест, то п'ятнадцять то шістдесят ну це безкінечно, безкінечно і з пострілами ж великими. Ну спасибі Богу не стріляли так. А тоді вже двадцять шостого, ну з двадцять першого як почали їм лоскотати нерви наші, не знаю ну не терооборона, це були люди із гранатометами, у терооборони нашої не було гранатометів, чи як вони називаються? Такі що в руках і в машину можна. Оце їх почали гатити із двадцятого числа і сказано було, ну ця я евакуація, багато людей виїхало. Та почті всі оці київські люди виїхали і наші виїжджали, і потім далі виїжджали, бо під кінець уже десь триста чоловік осталося в селі. Я так по хлібу підраховувала, бо то зовсім не вистачало, і більше привезеш і все десь так. Але в кожного своє, розумієте оце там одна дівочка кореспондентка написала, вона каже в кожного своя історія війни, в кожного своє, Боже, там як до одних прийшли, це працює у нас тех робітницею, так як вони стріляли тих гусей, курей, діти як полякалися. Ну представляєте заходять і все це стріляють, і їх п'ятерко дітей, машину розстрілюють, ну це просто жах. Це було тоді, коли вони стояли, це десь дев'ятого числа, може сьомого березня. В мене є щоденник, я щодня описувала, в його вже давненько заглядала, трошки числа призабула. Ну такі кардинальні числа я позапам'ятовувала назавжди. І от двадцятого як виїхали оце зразу шістнадцятого пожежу в Тимках зробили вони, от так постріляли вони тими запальними чи як вони називаються, по траві, трава як почала горіти і до хат доходить, ну тоді чи мало людей було потушили. А двадцять першого виїхали вони розстріляли трансформатор, щоб світла ніде не стало в селі і вже ж підпалили виїжджаючи, коли виїжджаєш через наше село кінчається там десь кілометрів п'ять між нами і Барвицями не знаю куди вони їхали, а тоді далі Шевченково до Броварів ця дорога тягне. І запалили знов траву, трава доходила до людей, а людей мало, це був страшний пожар, але спасибі Богу люди змогли зробити це все самі і ще й вітер, дув на село, а потім повернувся туди на поле і все там горіло наче вся земля горить. Ну тільки одна хата згоріла і два сараї, а могло б все там хуторок хат тридцять там згоріть ну

спасибі Богу вберегло. Ну це я вам розкажую п'ять відсотків чи десять, бо в кожного своя історія. А потім, коли назад вони вертались чи їх гнали, двадцять шостого вони роззвіривші перші оці йшли вже назад, це двадцять шостого у нас одного полоненого забрали, ну забрали і став він полоненим, і розстріляли. Не розстріляли, а замучили його, бо я їздила на впізнання, то видно було що вески все тіло в синяках. І хлопці що бачили, розказують що цього Вовку ну дуже іздівалися, ну двадцять сьомого був страшний день, стали стрілять по всіх хатах по центральній вулиці. І тако стріляли і загорались хати там від лісу, так ми називаємо, Мисливська і трошки Пушкіна – це був страшний день, це в результаті цього згоріло двадцять три будинки, шість сараїв, ну і те, що люди понаписували заяви, більше шістдесяти постріляних хат. Там дві в нас наче, що видно, а то так наче дірочка, а в середині страшне порозвіртуване, якось вони називали ось ці пулі, що вони як заходить у середину, то все розвертає. І штукатурки і вікна всі побиті, і дахи побиті оце таке. І двадцять сьомого було взято ще сім чоловік, разом їх вісім полонених, і два з них оце цей, що двадцять шостого закатований і оце, що двадцять сьомого одного теж убили. А тих держали у Новому Бикові, спочатку їх повезли казали в одну сторону напевно в Барвицях десь вони були одну ніч у погребі, це за їхніми розповідями, а потім повезли там у Бикові туди звозили у Новому Бикові там наче. Бо там був їхній наче штаб центральне таке. І там вони були в котельні якійсь, і вже тридцять першого як їх і там стали гатити, якось каже ми до дверей, а вони не зачинені і їм удалось, ну не тільки нашим, а ще багатьом хлопцям втекти. Тії туди да, а наші собі пулі летять, каже але спасіба Богу, бо це ж могла і шальная пуля, ну спасібо Богу всі ці шість хлопців живих. Тоді вони пересиділи там у Петровському, туди їм вдалося втекти і їх привезли, я мала зв'язок там. Важке ось це двадцять сьоме, двадцять восьме, двадцять шосте, завжди пожар, тоді як їздили да страшно було і все, ну хоч якось не чіпали, а оце коли вже ж назад шли і їх гнали, оце такого наробили. І ще й досі воно відлуння є, воно у кожного, то що й там ремонтує світло самостійно що могли. Нам на восьме березня була перекрита труба як раз жінкам до восьмого березня подарунок. Так ганяли тими БТР-ами, що цей БТР злетів з містка, а на містку саме якраз ця труба, поняли із газу буквою П, і він на неї впав і все воно було перебите. Ну вже ремонтували після всього як було сказано, що можна, да і багато стовпів збито було, що можна тоді ремонтували хлопці молодці, спасіба, багато стовпів побито і там трансформатор трошки так, але що могли każde, і з центральної вулиці багато людей зійшло у глук села, то приютили люди, спасіба канешно, ну хто далі поїхав. Але багато тако пішло ну до родичів, до знайомих, це ж теж люди годували людей і приючували і все. Ну так переживали, оце саме гірше канешно от цім, що були коло них десять днів біля середньої школи, ну це заходять стукають, кажуть дайте води, дайте того. Ну спасіба Богу, що по їхнім розповідям страшного такого не було, щоб когось там трогали чи щось там таке. Правда там дітей не було, там всі пожилі. Там Таня ця, що я кажу мала зв'язок, їй тридцять дев'ять років, а так всі старші, слава Богу хоть не трогали

цих людей. Ну так щось брали, нагло можуть взяти якусь їжу, але ж хоть не били, не стріляли, ось так. Але лягають і встають і думають що буде завтра, ми ж то, наприклад, я за кілометр живу від центральної дороги, ну це так же не на центральній. Ну там у нас на стані стояли то біля нас дуже близько, там як стріляли, то це жах, хата труситься, і по них же гатили, і вгатили ловко, як раз наші. Там на стані якраз же були боєприпаси і по них як бехнули, воно все взорвалося. Як стало воно летіть ми думали, що це по нас іде стрільба, думали піхота вже йде, Боже мій, це в кожного стільки було переживань, ну дуже багато. Я оце так возила їду, сюдою центральною дорогою не можна ж було, так через болото, кажу сину поїхали, треба хлібець, треба ж якісь і медикаменти і люди ж манівцями через болото от так і приходили до мене, забирали це все, тому от так. А тоді це ж одинадцятого і тринадцятого як вони заблудились і ми зустріли їх, як вони нас не розстріляли я не знаю. Ну ми живі, стріляли в гору. А далі за селом зустріли машину тоже наші сусіди так по машині стріляли, слава Богу живі вони, але ж місяць в лікарні і машину викинуть. А скільки ж дзвонять Ліда Олексіївна, тего, о Боже, я ж казала вам їдьте з нами, може нам повезло, що ми в селі зустріли їх. У Ярославську і так з ненацька. А мені ж цей звонить із ЗСУ, я кажу по нас стріляють, він передзвонює, каже – ви живі? Кажу живі. У сороці родились, як раз нам скільки всього надавали і такого гуманітарного, машина елі їхала наша п'ятнадцятка.

Це Жигулі, так?

Так і другого числа мене попросили із ЗСУ, підіть може вони здадуться, приходила сюди до них, ну сказали, що здаватися не будуть.

А, тобто 2 березня? Це 2 березня Ви прийшли до них і почали просити, щоб вони здавалися?

Кажу, да можливо ви оце здастесь, для чого воювать? Ну ми не вирішуємо це питання, командира не було, розказували, що лендкрузера отжали там у Пісках, так він десь ганяв лендкрузером, його не було тут. Оце таке ще було. А кожна людина може своє розказать, знаєте оце стріляли, аби ми не от тут сиділи, а от там, все. Ну от по хаті стріляють розумієте сидите, ну от не думали, що будуть стріляти всі люди були в хатах, ніхто чогось у погребях не був. Ну не ввіли якось, ну як воно получилось, ну зненацька вони стали це серед дня. Вони то стріляли, але в гору, до всього людина привикає бачте. А двадцять сьомого почали по хатах. І майже всі були у будинках, ну всі ж знали, що треба на підлогу лягати. Ну оце ж одну жіночку молоду, не лягла на підлогу, її зразу ж вбито, двоє діток осталося невеличких сироти. Оце в нас такі три втрати людські. Аби от тут не сіли, аби от тут не лягли, знаєте кожному своє пережива. А одні розказували як вилазили оце воно все в диму в хаті і не можна ж понять куди, дихать не можна і куди його вилазить, чи далі будуть добивать, чи Бог його знає. Це в кожного був такий жах. Там мені ще один розказує як чомусь по їхній хаті так стріляли, і хата, і по їхній хаті стріляли, полягли, чи тепловізори

були чи то що. Каже тільки поворухились і знов стріляють, ну вже лежали кажуть два часа. Наче вже тоді всьо пішли, подумали наведено чи розстріляли чи Бог його знає, але вони живі остались слава Богу. Короче każde оце за двадцять сьоме так це взагалі в кожного свій страх, своя розповідь, своє все, це страшне.

А скажіть, будь ласка, Ви коли ходили до них на розмову, зрозуміло, що страшно було, а от як Ви боролися можливо з цими своїми емоціями, і взагалі, що в той момент окрім страху відчували?

Не відчувала я страху, не знаю чого. Так Бог поміг. В мене просто було таке, як вам сказати? Я думала, що я німців побачила, розумієте, я ж того покоління, що нам виховали, що я й досі як німецьку мову десь чую, то я її не люблю. Але ж я цього не бачила й не чула. В мене два діди воювали. Один в гестапо замучили, один прийшов. Тому не знаю, таке на російській мові замешательство було. Тоді як стали, ну по російській ми розуміємо це ж не на італьській мові, господи, а що це таке відбувається, що це таке було не зрозумілі емоції в голові, розумієте? Ну я представилась, що я староста, я не казала там щось, не знаю чому. Значить так треба було.

Ви кажете, що до 11 березня вони були у Басані?

Так, вони були біля школи, постійно там ночували, у центрі в сільраді разгардіяж дві ночі побули і в будинку культури, а вони вже туди заїхали. А там оце до одинадцятої, якось у ночі їхали, пішли в ночі вони. Оце постійно до одинадцятого, тоді вони вже не стояли ніде, і на стані вони були до одинадцятого. Оце і по людях вони жили і всі тоді пішли, а от цю дорогу вони безкінечно використовували. Тоже ж і стріляли, і перебігти от цю дорогу, а як зустріне, було таке як зустрічали то пригрожували. Дуже люди не ходили, манівцями, ну як жили, а що ж там у хаті хочеться побачити, що воно там наробилось, тому, але ховались не так, щоб зустрічі не було старалися. Але ж ходили і мобілки дивилися, слава Богу так, щоб поголовно, ні в кого не забирали, дивилися по центральній вулиці. І туди під ліс ходили, щоб не знімали їх, таке було, так мені розповідали. Ну з усіма хіба я переговорила, чи вже все його розкажеш, хочеться забуватися і хочеться, щоб вже був мир кругом не тільки в нас, ну як у нас, все ж в Україні живемо.

Але виходить по факту вони не пішли одинадцятого усі, вони постійно цілий місяць?

Так, цілий місяць оцю дорогу на Бервицю, за Заворичі, на Бровари і сюди на Піски, Нова Басань, Биків. Биків там була їхня розказують і лікарня була, і не тільки лікарня, крематорій там був, все там у них і туди до Бикова все наведено ж. І туди ж наведено, не наведено, розказують підвозили боєприпаси, там загрузали і сюди везли по нашій дорозі ж, оце безкінечно ж вони оце тут їздили. Могли десять і скільки разів за день, тут наче проїхали і знов їдуть, тут проїхали і треба через дорогу перебігти кудись щось людям перейти, ну на

роботу пускали якось. Це ж у школу інтернат, пускали людей на роботу. Бо школа інтернат аж двадцять сьомого виїхали діти, а то були тут. Там їх не багато було, але ж були і люди ходили на роботу, ну їх Слава Богу пускали. Колись щось раз говорили когось завернули, ну то вже як почали наші наче десь 18, 20, 21 почали їх потрошку бить, а тоді ж їх оце і набили, і 27 БТР-и на містку тут у нас ого скільки стояло техніки, скільки п'ять ото ж я казала раніше і під школою тоже там били, били наші по троху, це ж 27 таке ж було. Наші били, вони ж роззвірили і давай тоді по людям стрілять і оце ж попалили. Ну це так коротко, а так можна дуже багато розказувать.

Скажіть, будь ласка, коли ви вирішили і як взагалі наважилися поїхати до Бобровиці? До міської ради Ви ж поїхали вперше виїхали?

Оце як вийшли 11 я думала все, що вони не будуть їздить по центральній дорозі, я ж сюди приїхала, мені цікаво, треба було газівщикам знять показать яке пошкодження газової труби, а це якраз воно тут де центральна дорога. Я ж туди поїхала велосипедиком і клацнула і все, до школи мені так хотілось, бо я раніше в школі робила, о Господи, як же наша школа дорогоенька, що знею там, воно тут не далеко, тут від гребельки 500 метрів чи 400. І там отій же Тані треба було перев'язочний матеріал, бо в неї нога пухла була. Кажу Таня може давай я вже раз вийшла привезу, ну ти що, загниється ще нога. Возила іще перекис, те, що їй треба там в мене було десь домашні запаси. Відвезла і побачила там страх, школа слава Богу стояла, ну а ж там все таке, наче там хтось зорав, ну а сміття. Я там довго не була. Тані віддала і назад, і чую щось їде, думаю що це за машина?

Чи з Бобровиці, тоді крізь мене БТР добре що один, мені син каже, а якби два три? Як жухне, я на велосипед не можу попасти, але сфотографувала і показала газівщикам, щоб вони мали, все ж таки надіялися, що колись воно закінчиться і його ж треба ремонтувати. Фотографії я зробила, от чого я тоді 11, ну якийсь там БТР проїхав, будем їхать на Бобровицю і все. Це 11 вони як пішли, мені сказали всі вийшли, я обдзвонила і туди біля стану в мене було два хлопці, сказали нема нікого, там вийшли. Ну шо, вже вийшли значить їдем. А де ж вийшли, ми приїжджаєм у Бобровицю, а там стріляють, дзвоню да їдуть і стріляють. Ну що ж, але я не на центральній дорозі, от то так і вирішили, я ж чула, що так люди робили в Ірпені так робили. Я считала, що це так правильно не знаю.

А як часто Ви взагалі їздили?

Щодня. Оце ми поїхали, 11,12,13 як зустріли, я в понеділок трохи відійшла, і у вівторок уже з другою людиною поїхала, бо син сказав я трохи буду відходити, він не їздив три дні. А я тільки день. Там другого знайшла, дачник наш, кажу повезеш? Повезу. Ну поїхали, теж такий отчаяний. А то весь час із сином ото два рази він не їхав, ну мужчина, я ж жінка. Ну все це вже пройшло. Зараз чогось інше, зараз такі люди. Мені одна говорить знаєш чого такі люди, ну от

чого такі люди стали важкі. Тому що ми не готові були до цього, понятно, що не готові ніколи до війни, це зрозуміло, це зовсім інше, війна 80 років тому була і батьки наші не переживали цього, там десь, хто старший, так у дитинстві моїм батькам по п'ять років було, як війна була. Тому психологічно, в кого як психіка спрацьовує, наскільки виховання і таке інше. Тому зараз в іншому важко, а тоді, да тоді всі були до купи, місяць да. Ну нічого це так по одиночні такі випадки бувають, це ж така справа, це життя. Але да можливо це й пояснення, що не готові правда, хто ж це думав, що таке буде, жах. Я до останнього, ще й в фейсбуці виставила 23-го Данілов оголосив надзвичайний стан, ну ні думаю раз виїхали от оці посли я вже думаю, ну ні, але це, щоб в нашій Старій Басані оце от такого нарobili. Оце думаю видно гади Донбас і Крим будуть лупить, щоб забрати. Щоб оце проснуться від вибухів, що війна, ні. І стояли ж вони біля кордону, ну не вірилось, що це може бути таке і, що й не закінчується.

Виходить Ви брали хліб, ліки привозили до себе до дому, а там?

Ой там багато чого, нам там давали багато чого зразу міська рада давала, потім там батюшка давав, як таке гуманітарна безкоштовна допомога, але багато чого і за гроші, бо усе ж не можна людей же дуже багато. До двох тисяч, а як просили котам привези корму, і де його взяти? Але я розумію, що кіт такий, що нічого не їстиме, людина їстиме не мазану картошку, а кіт ні, ті що попривикали, тоді не було в Бобровиці цього всього, ну вони і виїхали 20-го у Київ, ці, що поприїжджали. Всяке там давали і м'ясо, і консерви, мука, багато чого. Ну в основному ж хліб щоразу і давали, і купувала я за гроші. За ті гроші людям, і людей запитувала, будете таке? Звичайно будемо, бо а де? В нас же ж усі магазини першого були ограблені і вони ж на центральній дорозі, вони запрацювали ой не скоро. Ці молоді люди так вони вже десь 31 вийшли наче 7 числа квітня. А той ще другий продуктовий через два місяці запрацював. Бо ж все розбите розстріляне пограбоване. А так село в нас не велике, більше нема. Всі магазини отримується на центральній дорозі були. Тому ніхто нічого, трошки там один магазинчик прорвався був один раз і то тоді їхали, то вони злякалися. Кажу куди ж ви на центральній дорозі стали, треба було в глиб села. Добре, що не стріляли, ну не стріляли тоді Слава Богу. Це було десь 15-го може 16-го березня десь так. І люди приходили тоді да, брали забирали. Комусь більше попало комусь менше, всім же не можна, бо я в основному це були багатодітні, малозабезпечені там бабушки самотні. Ті, хто були сімей чотири, що з Києва приїхали, ну без нічого. Ну такі, що нема і все, ну нічого не запаслись, і з дітьми і всім. Воно вже тоді налагодилось, і хто кому що передавав, забирив там у мене було чоловіки три сама я носила. А так люди брали, я сусіду і ще комусь. А тоді й кава появилася у Бобровиці і сигарети позачували, ну, що робити, ми ж привикли до кращого, і жіночі усі ці справи ми усі попривикали десь до кращого. Ще цілий місяць привозила. А потім третього квітня до нас приїхав перша гуманітарна допомога. Ми як раз тоді прибралися в

центрі Евангелісти і з того часу як почали возить, так квітень і травень дуже нам багато гуманітарної допомоги. Із західної України, із Києва там якісь знайомі хто. Це ви? Ми. Бо Стара Басань як заб'єте в Гугл одна єдина, є Басань але нема Стара, є Нова Басань, є просто Басань в Запорізькій області і Стара Басань єдина на всю Україну. Тому ось так, спасіба тим людям, які нас знаходили, які спілкувались десь брали мій телефон, я не знаю де вони його брали. Да тепер в інтернеті зайти да і все знайдеш, зв'язувались і так самі возили, є такі, що самі хочуть, а не через сільську раду. І міська рада організовувала і зараз організовує де що якийсь зв'язок із Червоним Хрестом, хочуть людям допомогти, в кого згорілі хати. В нас так получилось, що оці, що згорілі будинки тільки дві сім'ї, що вони тут прописані і тут живуть. А то, ну це пойнято це батьківщина і все, ну так ми дачниками називаєм. Воно то не дача, а батьківська хата, ну Слава Богу їм є у місті у Києві де жить, це не основне було житло, тільки двох сімей і двоє дуже розрушені. Ну дуже то все, що можу то тим сім'ям, де щось там і їм, і їм, і їм щось таке наче хочеться допомогти потрошку, а так же да та три вікна, да дах, а це три вікна, да дах, один розказує 60 тисяч обійшлося, щоб відремонтувати. Ну, але шо ти зробиш, добре, що живі. Ой в кожного важке своє, але мені прийшлося дуже, бо тоді почали старост шукати, в мене дуже переживала сім'я. А шо як прийдуть, тебе будуть шукать, шо буде? Ну Бог спас, ніхто не шукав Слава Богу. Я вже тепер думаю, ну не Дай Бог БТР проїхав крізь наш двір, а там чоловік сто стоїть – це жах. Ну короче, нас Бог уберіг, всьо.

А Бобровиця виходить, якщо Ви туди їздили, вона була не окупована, так?

Ні ні ні, там трішечки заїжджали з краєчку на границю, вони пішли, хотіли тудою йти через Чернігівську трасу, але там такий завал границі зробили, там ліс і там пів кілометра завалили і вони не пішли. Вони там побули три дні і от всі вернулись до Бикова і оце пішли крізь нас.

А виходить Ви, коли виїздили від Басані і їхали до Бобровиці, то були якісь блок пости?

А звичайно наші, наші вже, ми ж їхали аж в край села туди з Ярославки, бо поруч Ярославка, а там два дні вони побули і не були вже, і не заїжджали, ми зрозуміли, що їм туди не треба, їм треба ось туди – Стара Басань і на Бервицю. Тому ж вже їхали болотом об'їжджали, а там уже виходили, там наш блок пост кілометрів через п'ять. Ну трохи стрьомно, трохи ні. Позаду нас уже виїхали, уже бахають значить, оце як заїжджає колона в село стріляють жах, ну дуже стріляють, ну спасіба Богу в гору. І оце в центрі і тоді виїжджають в сторону Пісок стріляли ну страхи. Багато оказується в нас і Байрактар був оцей стріляв у центрі, ну це ж наші хлопці, багато хлопців служить вихідців із села у ЗСУ, так розповідають же ж, знають, кожне ж переживало за Стару Басань як вихідець зі Старої Басані: «ой шо зможу, те й допоможу», так считай так і робили хлопці ці, хто в ЗСУ служать. Є в нас там, і як то кажуть, і при пагонах

хлопці. Ну вони зараз живуть у Києві, але все одно ж в школу тут ходили, в Старій Басані родились, понятно, що їм це близьке і рідне. Там дівчата, там ціла історія, що жили під лісом, Боже, ну а ті, що тікали, а ці, що діти, а ті, що там. Одного, оце ж я кажу, як розстрілювали машини, до одного прийшли, кажуть веди до сусіда, кажуть считаем до трьох, один два три, як сусід не виходить, розстрілюємо. А йому вже 59 років. Так він же оце тільки трохи одійшов. Ну це каже думаю Володя не вийде, значить мене вб'ють, коли Володя сусід виходить, каже я ж чую, що вийшов, теж не побоявся. Ну того ж Володі теж розстріляли машину, ну, але живі хоч осталися, Господи. Це таке було, чого хоч.

Дивіться, я Вас правильно зрозуміла? Виходить Стара Басань вона була окупована, а наступне село уже після неї Ярославка, то воно було не окуповане? Тобто тут були росіяни, а там стояли вже наші?

Ні, не окуповане. Не було наших, наші були аж під Бобровицею.

Це як була сіра зона?

Так, оце ви правильно сказали. Сіра зона. Наче там блок пост і поставили, а тоді вони день постояли, ось їздять два кілометри, а вдруг сюди повернуть, це як сіра зона була. Да під Бобровицею стояли.

Вас зрозуміла. Скажіть, будь ласка, ще, Ви казали, що до 20 березня світло у вас було на постійній основі, зв'язок був, із зв'язком все було в порядку?

Воно то пропадало, ото їдуть і стріляють по проводах, о уже все світла десь нема в якісь частинці, от. Ну, то по центральній дорозі вже якось шось, а на нашу сторону хлопці ремонтували, оце нас де я живу, може не було протягом місяця днів десять, да менше – днів п'ять світла не було. Самі ремонтували як могли скручували, а тут уже де стовп лежить, де провод розстріляний лежить, ну тут уже ж треба лізти на стовпа і все. А вони їдуть, ні. Приблизно було світло. Оце тоді як трансформатор розстріляли в нас, оце центральний, все потухло і тоді запалили вони, щоб і води ж не було. То днів три наче не було, і наші хлопці зробили хоч там і проїжджали вони, але уже вижидали, дзвонили в Піски, їдуть не їдуть, і тоді ж як їдуть на безпечне місце ховалися ж ,і таким чином скручували. Тому, от у Пісках цілий місяць не було, а в нас то є, то нема. Ремонтували, а тоді ж вже й трансформатор поміняли. Ми міняли, але то вже було після, десь 10 квітня. Інтернет да тоже розстріляний, да шо той інтернет, Господи, та шо там його, бах і всьо. Ну ми були всі якось на цьому, на Водафон перейшли, хоч світла нема, я майже завжди була на зв'язку, це хіба шо пів дня їхали от ці ось глушилки. Ото тоді да не було, так це година, дві.

Але в основному було?

В основному да. Я наприклад завжди була на зв'язку, ні нема в нас світла, мобілку хлопці заряджали через машину, телефон мені зробили цей, щоб був

зв'язок. Ну я мала зв'язок, дзвонили мені і з району, дзвонили з міської ради постійно дзвонили переживали. В такому стані ми zostалися, телефонували і з Ніжинської міської ради, і сводки ці ж передавала я. Зв'язок був завжди. Яюсь чи день був, шо день був зовсім, да і я хоть відпочину, бо скільки людей дзвонили, шо знаєте, вже до вечора думаєш, шо я людині казала, я вже забула. Спасіба Богу, ще одне дуже важко морально було, колись от так в мене одна людина сидить, ми роздавали гуманітарку, дівчата допомагали, хоть і на простої були, але ходили оці працівники наші, і бібліотекарша ще помагала. І оце ми сиділи хвилин двадцять, а дзвінків то же я не знаю, каже як ти терпиш, я би вже хто знає шо зробив і послав. Кажу от спасіба Богу кажу, шо я не зірвалась. Бо бувало таке, шо не від того, шо там, а вже нерви не витримують, не знаєш, шо другий раз говорить, людина хоче щось спитаться. А розумію, шо вже мене наче все. Спасіба Богу, ні на кого не накричала.

Значить так потрібно.

Думала, Господи, спасіба, шо в мене нерви витримали. Той не зрозуміє, хто цього не переживав і не був на цій посаді саме тоді.

Та звісно.

Це дуже, Ви шо. І в ночі дзвінки і оці дні одинадцять через кожні дві години я повинна в міську раду телефонувати, або мені телефонують туди з ким я була зв'язана в Бровари і Ніжинську через кожні дві години. І оце буває я наче присну, а потім о так дзвонить і подзвонила. Чи то вже так треба було, чи як, я ж не молода вже ж і в мене багато болячок. Ну, спасіба Богу, получалось. Оці десять днів – це ж круглодобово. І це ж треба не так, щоб аби наговорить, це ж вище начальство, щоб все зважено було, хоть якась правда була, не так, шо зараз набалакаю шо попало, та й хай. Це було трохи важкувато, але щоб дуже важно, ні. Ну так треба значить було. А тоді як виїхали, от тоді менше, в ночі менше дзвінків було, були но менше вже. А то ж через кожні дві години, так.

Полегшення трохи було.

А тоді ж вже друге, бо в людей харчі стали кінчатись де шо взять, а ліки, Боже, один інсуліно залежний дзвонить мені, жінка, ну їй вже десь за сімдесят, Лідя Олексіївна, ви розумієте він завтра вмере, шо мені робить після завтра, мені вмирати? І Бог послав я знайшла десь в Бобровиці той інсулін, ну ніде не було. Але я пішла, а один каже в мене один остався, начмед. Я їх розумію, вони люди з Києва такі інтелігентні, я дзвоню їм і кажу, я привезла вам Миколаївно, багато таких було моментів. Вже воно трохи позабулося, тепер вспомнилося. Я тоді всю дорогу їхала, і так мені плакати хотілося, ну для чого це так, люди такі, вони на посадах були, і от це, це він вмере, якщо я сьогодні не привезу, ну, Господи, допоможи його десь взять. Не знаю де його взять, тоді не було і в Бобровиці, із хлібом хлопці ризикували так, через болото їхали по цей хліб, там через Козелець болотом їхали, але теж Бог поміг, цілий березень могла бути

грязь, а який мороз йшов. Виїжджали, аби не мороз хліба б не було в Бобровиці. Там були міні пекарні, так то для ЗСУ чи сказали на тобі 10 буханок, для багатодітних роздай і все. Значить Слава Богу, значить ще хтось нас там захищає.